

Игор Старделов

НА КОЈА БАЛКАНСКА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА Ѐ ПРИПАЃААТ БРАЌАТА МАНАКИ

При појавата на книгата „Браќата Манаки - грчки пионери на балканскиот филм“ од грчкиот новинар и филмолог Христодолу¹, се отвори прашањето на која национална култура им припаѓа творештвото на браќата Манаки, што дотогаш само имплицитно беше претпоставувано. Овде накратко би пренеле дел од реакциите на грчкото присвојување, овој пат поттикнати од искажувањата на Христос Христодолу при што ќе ги наведеме само главните акценти од два текста, оној на Томислав Османли и на Мариан Цуцуи. Томислав Османли во трудот „Книга на предубедувања и противречности“, објавен во списанието „Кинопис“², си го поставува прашањето дали „може филмското наследство на браќата Манаки од уште едно јаболко на раздорот да стане еден од елементите на балканската културна соработка?“ Османли, имено забележува дека наведената книга на Христодолу, покрај „фактографското богатство, е оптоварена од еден национален редуccionизам, што се обидува да ги претстави браќата Манаки - з.н.) како Грци, што е анахроно не само во однос на ликот и потеклото на Манакиевци, туку и на вкупниот сензибилитет на нашата современост, базирана врз свеста и промоцијата на посебноста на човечките права и националните малцинства“. Како прилог за оваа редуccionистичка, присвојувачка, па дури и негаторска оптовареност на книгата, Османли ги посочува и самата структура на книгата, нејзиниот поднаслов, како и одделни конкретни ставови. Христодолу, како и неколкумина други автори кои пишувале за браќата Манаки пред него, го признава влашкото потекло на Јанаки и Милтон Манаки и, воопшто, на нивното семејство. Но, проблемот е во тоа што сите тие, Власите ги сметаат за латинофони Грци, односно за специфичен дел од грчкиот етникум.

Наспроти овие грчки ставови, Османли го застапува гледиштето дека творечкото дело на браќата Манаки треба да се одвојува од нивното етничко потекло. Едното се однесува на националниот идентитет, другото има општобалкански и

наднационален карактер, а всушност ни едното ни другото не се грчки. Спојувањето на овие два елемента, според Османли, „води до нови балканизации, што и порано се покажа како погубно за културите на народите“ на Балканскиот Полуостров.

Наместо искривоколчените идеи, со кои се бришат едни за сметка на други нации и култури, Османли се залага за изразување на добра волја, меѓусебно признавање и почитување, за отворање заедничка и рамноправна соработка врз заеднички проекти.

Во истиот број на „Кинопис“, за книгата на Христову своје мислење изнесува и филмологот во Романската национална кинотека Мариан Цуцуи.³ Тој го започнува својот текст со надеж дека, доколку постои некој во Грција кој ќе напише дека браќата Манаки се Власи, а Власите не се Грци, тогаш еден ден, преку меѓусебна соработка, делото на браќата Манаки ќе може да се вклучи онаму каде што припаѓа, во историјата на балканската култура. Во продолжение, Цуцуи ги споредува Власите, или Ароманите како што самите се нарекуваат, со Ретороманите (Романчи) во Швајцарија, кои и покрај тоа што се стара популација, се асимилирани, или уште повеќе, со Корзиканците, кои сакаат да се сметаат поинакви, различни од Французите, но не сакаат да се сметаат ниту, за Сардинијци, ниту, пак, за Италијанци.

Причините за ваквата положба на Власите, Цуцуи ги бара во политиката на Романија, која никогаш не побарувала ништо друго освен права за Власите, ниту се обидела некогаш да го присвои еден Џони Вајсмилер, ниту, пак, Бела Лугоши или браќата Манаки, или Никола Мартиновски, кој е роден во Крушево, а студирал во Романија.

Цуцуи, како заклучок, подвлекува дека браќата Манаки ѝ паѓаат на Македонија, бидејќи тие во својата татковина подеднакво ги доживеале четирите странски владеења; тие им припаѓаат и на раселените племиња на Власите, а, оставајќи вредни филмови за сите балкански земји, тие се и Балканци, универзални според значењето на нивното дело.

Цуцуи им благодари на Македонците, бидејќи единствено тие ја споменуваат националноста на браќата Манаки, за да заврши со констатацијата дека нивното дело ја споделува судбината и на самата Македонија. И кон нивното дело, и кон Македонија отсекогаш други имале претензии.

„Но, и реките некаде имаат свој извор. Како и на Вардар, изворот на делото на браќата Манакис е Македонија. Ова воопшто не се доведува во прашање...“, завршува Цуцуи.

Балканските култури: грчката, бугарската, српската, романската, албанската, македонската, во историјата биле жестоко исполитизирани и, наместо да соработуваат меѓу себе, тие, најчесто, биле *in continuo* противставени едни на други. Сите биле жртви на својот, различен според нивниот интензитет, но сепак присвојувачки историски и национален его, етноцентризам и културен империјализам. А самата историја и географија на Балканот ги упатуваат едни кон други.

Ако балканските култури се ослободат од ваквата едностранчивост, ќе согледаат дека, на пример, во случајот на браќата Манакис, тие им припаѓаат на повеќе култури, кои сите треба, без национална исклучивост и националистичка опседнатост да го изучуваат и проследуваат нивното дело како дел на својата национална култура.

Браќата Јанакис и Милтон Манакис по потекло биле Власи, се бореле за воведување на романскиот јазик во училиштата и во црквите, излагале во Букурешт, таму биле промовирани во дворски фотографи на кралот Карол I и добивале награди и признанија за својата фотографска дејност, со што ѝ припаѓаат на романската култура. Од друга страна, се родиле во денешна Грција, тогаш во составот на Отоманската империја, таму се образувале, ја отпочнале и развивале својата фотографска дејност, што значи, со дел од нивното творештво ѝ припаѓаат и на грчката култура. Освен тоа, тие голем дел од својот работен век го поминаа во Отоманското Царство, така што со нивното творештво може да се пофали и турската култура. Но, треба да се има во предвид и фактот дека најинтезивната фотографска, како и нивната главна кинематографска дејност, што е реализирана со познатата „Камера 300“, се совпаѓа со нивната преселба, престој и работа во Битола. Според тоа, со својата најзначајна дејност, кинематографската, браќата Манакис ѝ припаѓаат и на македонската култура.

¹Christos Christodoulou, *The Manaki Brothers*, op. cit., 1995.

²Томислав Османли, *Книга на предубедувања и противречности*, „Кинопис“, бр. 17, Кинотека на Македонија, Скопје, 1997, стр. 21-30.

³Мариан Цуцуи, *Нови факти за врските на браќата Манаки со Романија*, „Кинопис“ бр. 17, цит. дело, стр. 31-38.

*(Од книгата **Манаки**, Кинотека на Македонија, 2003, Скопје)*